

Wstęp do teorii mediów

Wykład IX

Krzysztof Gajewski
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 4 maja 2021

Pragmatyka językowa Bronisława Malinowskiego

Gry językowe Ludwiga Wittgensteina

Konstatacje i performatywy Johna Langshawa Austina

Dialogowość Michaiła Bachtina

Pragmatyka językowa Bronisława Malinowskiego

Bronisław Malinowski (1884-1942), *Argonauts of the Western Pacific: An account of native enterprise and adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea* (1922)

"Podczas gdy język literacki bardziej rozwiniętych społeczności został nam przekazany na marmurze, brązie, pergaminie czy masie celulozowej, język plemion bardziej pierwotnych nigdy nie przybrał takiej formy, która pozwoliłaby na oddzielenie go od kontekstu sytuacji. Język społeczności przedśmiennych uświadamia nam w sposób niezwykle wyraźny, że język istnieje wyłącznie w ramach kontekstu faktycznej wypowiedzi."

"badanie języka poza kontekstem rzeczywistości kulturowej - wierzeń ludzi, ich organizacji społecznych, ich poglądów prawnych i działań ekonomicznych — musi pozostać zupełnie bezowocne."

"Największym (...) błędem jest wyobrażenie sobie, że język jest procesem, który przebiega równolegle z procesami intelektualnymi i że jest ich dokładnym odpowiednikiem oraz że funkcją języka jest odzwierciedlanie lub powielanie rzeczywistej zawartości intelektu człowieka w formie wtórnego ciągu odpowiedników słownych."

"Błędne pojmowanie języka jako środka przekazywania słuchaczowi idei mówiącego w moim przekonaniu znacznie wypaczyło filologiczne podejście do języka."

"W rzeczywistości zasadniczą funkcją języka nie jest wyrażanie myśli lub powielanie procesów intelektualnych, ale raczej odgrywanie aktywnej, pragmatycznej roli w zakresie ludzkich zachowań. Dlatego też język w swojej najbardziej pierwotnej funkcji jest jedną z głównych sił kulturowych i dodatkiem do działań fizycznych. Jest on więc nieodzownym składnikiem wszelkich wspólnie podejmowanych działań ludzkich"

"Każdy z nas może się przekonać na podstawie własnych doświadczeń, że język w naszej własnej kulturze często nabiera wyraźnie pragmatycznego charakteru. Słowa, które przekazywane są przez jeden podmiot działania drugiemu, bez względu na to, czy realizują one działania techniczne, czy sportowe, czy też prowadzą eksperyment naukowy w laboratorium albo współpracują słowem i czynem przy wykonywaniu prostych prac manualnych - nie służą przede wszystkim przekazywaniu myśli; łączą one pracę i korelują ruchy rąk i ciała. Słowa są częścią działania i jego ekwiwalentem"

"Język, w swojej pierwotnej funkcji, winien być uważany raczej za sposób działania (mode of action) niż za znak świadczący o myśli (countersign of thought)."

"(...) język nie był nigdy stosowany po prostu jako odbicie odzwierciedlonej w nim myśli. Sposób, w jaki pisząc te słowa stosuję go teraz, sposób, w jaki musi go stosować autor książki, tekstu na papirusie lub napisu wyciosanego w kamieniu, jest bardzo wyszukaną, pochodną funkcją języka. Przy tym sposobie użycia język staje się skondensowanym odzwierciedleniem, rejestracją faktu lub myśli. W swoich pierwotnych zastosowaniach funkcjonuje on natomiast jako ogniwo łączące zgodną ludzką działalność, tj. jako część ludzkiego zachowania. Jest sposobem działania, a nie narzędziem myśli."

Gry językowe Ludwiga Wittgensteina

Augustyn

"Gdy starsi wymieniali na głos jakąś rzecz i stosownie do dźwięku ciałem się ku czemuś zwracali, widziałem i rozumiałem, że nazywają oni tę rzecz za pomocą tego właśnie dźwięku, który wydają, ilekroć chcą na nią wskazać. (...) Słyszając często te słowa użyte na właściwym miejscu w różnych zdaniach pojmowałem stopniowo, jakich rzeczy miałyby być znakami, a wprawivszy do tych znaków usta, odtąd wyrażałem już niemi swe własne życzenia"

Ludwig Wittgenstein (1889-1952)

"Możemy też sobie pomyśleć, że cały proces używania słów w (2) jest jedną z owych gier, za pomocą których dziecko uczy się swego ojczystego języka. Gry te nazywać będę "grami językowymi", stosując też czasem to określenie do języka prymitywnego."

"Procesy nazywania bloków i powtarzania za kimś wyrazów również można uznać za gry językowe. (...) "Grą językową" nazywać też będę całość złożoną z języka i z czynności, w które jest on wpleciony"

Konstatacje i performatywy Johna Langshawa Austina

John Langshaw Austin (1911-1960), Jak działać słowami (How to do thing with words?)

- pewne wypowiedzi nie opisują, nie zdają sprawy
- ich wypowiedzenie jest wykonaniem czynności

Przykłady

- biorę cię za męża
- nadaję statkowi imię Elżbieta
- zapisuję bratu zegarek
- zakładam się, że jutro będzie deszcz

Dialogowość Michaiła Bachtina

- "Utwór - to ogniwo w procesie obcowania językowego; tak jak replika dialogu, jest on związany z innymi utworami - wypowiedziami: zarówno z tymi, na które odpowiada, jak i z tymi, które nań odpowiadają."
- "Wypowiedź jest zawsze nasycona odgłosami dialogu"
- dialogowość vs. kontrapunkt

mówiący to nie Adam

"Przedmiot wypowiedzi, cokolwiek by nim było, nie pierwszy raz jest obiektem mowy w niej właśnie i nie pierwszy raz ktoś — ów mówiący — go porusza. Jest on, by tak rzec, już omówiony, przedyskutowany, różnorako nasświetlony, krzyżują się w nim i rozchodzą rozmaite punkty widzenia, światopoglądy, tendencje. Mówiący — to nie biblijny Adam, który nadawał imiona dziewiczym, jeszcze nie nazwanym przedmiotom."

wyjaśnienie a rozumienie

"W wyjaśnieniu uczestniczy tylko jedna świadomość, jeden podmiot; w rozumieniu - już dwie świadomości, dwa podmioty. Wyjaśnienie pozbawione jest dialogowych pierwiastków (wyjątek stanowi wyjaśnienie formalno-retoryczne), ponieważ nie można odnosić się dialogowo do przedmiotu. Natomiast rozumienie ma zawsze w jakimś stopniu dialogowy charakter"

1. John Langshaw Austin, Jak działać słowami, w: jego, Mówienie i poznawanie, przeł. B. Chwedeńczuk, Warszawa 1993.
2. Michaił Bachtin, Problem gatunków mowy, w: jego, Estetyka twórczości słownej, przeł. Danuta Ulicka, PIW: Warszawa 1986
3. Bronisław Malinowski, Etnograficzna teoria języka i pewne wnioski praktyczne, w: jego, Ogrody koralowe i ich magia. Język magii i ogrodnictwa, przeł. B. Leś, Warszawa 1987, t. 5.
4. Bronisław Malinowski, Problem znaczenia w językach pierwotnych, przeł. Jerzy Szymura, w: Bronisław Malinowski, Dzieła, t. 8, Warszawa 2000.
5. Ludwig Wittgenstein, Dociekania filozoficzne, przeł. Bogusław Wolniewicz, Warszawa 2004.